

Asia: VN/13190/2020

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: pakkokeinolain muutostarpeet

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausuntonne yleisesti mietinnöstä

Mietinnössä on käsitelty oikeusministeriön toimeksiannosta kirjoittamaani rikosketjun LEAN-selvitystä. Selvityksestä on tehty se johtopäätös, että olisin esittänyt harkittavaksi kiinniotto- ja pidätysaikojen pidentämistä lainsäädännössä. Näin en ole kirjoittanut. Olen tarkoittanut, että rikosketjun kulkua pitäisi etenkin selvissä asioissa virtaviivaistaa niin, että asia hoidettaisiin mahdollisuukisen mukaaan päätösvalmiiseen kuntoon yhdellä kertaa, epäillyn ollessa poliisin huostassa. Tämä tarkoittaa, että syyttäjät kirjoittaisi syytteen, joka annettaisiin tiedoksi vastaajalle, samoin vastaaja voisi antaa suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. Jos hän ei suostumusta anna, hänelle voitaisiin antaa tiedoksi haaste ja kutsu oikeudenkäyntiin uhalla, että juttu voitaisiin ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Myös päivystystuomioistuinjärjestelmää voisi harkita käyttöön otettavaksi, pakkokeinoasioiden tapaan. Tämä asia tullee pohdittavaksi samalla, kun pohditaan keinoja nopeuttaa rikosprosessia (tätä koskeva työryhmämietintö on lausunnolla). Olisi pitänyt tietysti kirjoittaa LEAN-raporttiin selvemmin tämä asia. Toki nykyisten määräaikojen puitteissa olisi syytä harkita vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen käytön monipuolistamista ja laajentamista koskemaan nykyistä enemmän esimerkiksi parisuhdeväkivaltatapauksia. Tätä esitti Johanna Niemi-Kiesiläinen jo vuonna 2004 julkaisemassaan tutkimuksessa. Siis olen esittänyt lainsoveltamisen täsmentämistä ja laajentamistakin, en lainsäädäntömuutoksia.

Lähtökohtaisesti esitetyt muutokset ovat perusteltuja, tosin monet varsin teknisiä. Sääntämisyjärjestyksen osalta yhdyntä mietinnössä esitettyyn.

Yleistoteamus on se, että on hämmästyttävää, kun on laadittu näin kattava mietintö sellaisen lain muutostarpeista, joka oli kokonaisuudistuksen kohteena noin 10 vuotta sitten. Mitään mullistavaa mietintö ei kuitenkaan sisällä, kysymys on lähinnä käytännössä ilmenneiden soveltamisongelmien ratkaisuyrityksestä lain tarkistamisen keinoin. Mietinnössä on tiivis kansainvälinen vertailu.

2. Lausuntonne pakkokeinolain 2 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Muutosehdotukset ovat perusteltuja. Erityisesti on hyvä, jos lakiin tulee velvollisuus antaa pidättämisestä kirjallinen päätös lyhyine perusteluineen. Muutos parantaisi epäillyn oikeusturvaa ja mahdollisuuksia puolustautua rikosepäilyä vastaan, muun muassa avustajaa käyttämällä. Kirjallisesta päätöksestä myös avustaja saisi heti alustavan selon siitä, mistä hänen päämiestään epäillään.

3. Lausuntonne pakkokeinolain 3 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Muutosesitykset ovat perusteltuja. Esityksen 15 §:n seuraava virke on hyvin perusteltu: "Jos pääkäsittelyä on lykätty vastaajan mielentilan tutkimisen joh-

dosta, kyseisen vastaajan vangitsemisasiaa ei tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi pääkäsittelyn lykkäämisen aikana." Selvää on (kuten pykäläehdotukseen on kirjoitettu), että poikkeus koskee vain mielentilatutkimukseen määrättyä vastaajaa, ei muita vangittuna olevia saman jutun vastaajia. Voi olla hyvinkin perusteltua arvioida muiden vangittujen vastaajien vangittuna pitämistä uudelleen sinä aikana, kun joku jutun vastaajista on mielentilatutkimuksessa.

4. Lausuntonne pakkokeinolain 4 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Muutosesitykset ovat perusteltuja, vaikka KKO:n ennakkopäätös KKO 2021:58 on selkiyttänyt oikeustilaa sen osalta, miten yhteydenpitorajoituksen henkilöpiiri voidaan määritellä. Esitetty muutos tiukentaa edellytyksiä siitä, millaisiksi KKO on ne määritellyt ja uutta on 60 päivän enimmäisajan asettaminen näissä tilanteissa. Edellytykset on tarkkarajaisesti määritelty. En näe tarvetta kritiikkiin.

5. Lausuntonne pakkokeinolain 5 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Muutosesitykset ovat kaikilta osin perusteltuja. Pykälien muotoiluunkaan ei ole huomautettavaa.

6. Lausuntonne pakkokeinolain 6 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Muutosesitykset ovat lähtökohtaisesti perusteltuja. On perusteltua, että syyttäjälle varataan tilaisuus harkita asiaa ennen vakuustakavarikon hakemista. On myös perusteltua säätää nykyistä tarkemmin perusteista, joilla vakuustakavarikon voimassaoloaika voidaan jatkaa. Täsmennys parantaa epäillyn oikeusturvaa, eikä aiheuttane sanottavaa työmäärän lisäystä poliisissa tai tuomioistuimissa.

4 §:ään esitetään seuraavaa muutosta: "Väliaikainen vakuustakavarikkoja vakuustakavarikko säilyvät voimassa, vaikka sakon, vahingonkorvauksen, hyvityk-

sen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä vakuus." En ole täysin vakuuttunut muutoksen tarpeellisuudesta. On aika erikoista, että vakuustakavarikko olisi voimassa, mutta sitä ei voitaisi panna täytäntöön (mietinnön sivu 40). Jos pulma johtuu ulosottokaaresta, eikö oikeampi tapa olisi tarkistaa ulosottokaaren säännöksiä?

7. Lausuntonne pakkokeinolain 7 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Muutosesitykset ovat perusteltuja. Pykälien sanamuotoihin ei ole huomauttamista.

8. Lausuntonne pakkokeinolain 8 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Eriyisen hyvää ovat täsmennykset oikeudesta saattaa paikanetsintä ja laite-etsintä tietyin edellytyksin tuomioistuimen käsiteltäviksi. Esitetyt muutokset vastaavat niitä linjauksia, joihin KKO on ennakkopäätöksissään päätenyt (KKO 2017:40 ja KKO 2018:77). On syytä säätää tästä oikeudesta nimenomaisesti pakkokeinolaissa. Torjuva kannanotto siihen, että kotietsintä tai paikanetsintä voitaisiin toimittaa niin, että siitä ilmoitettaisiin vasta jälkikäteen, on perusteltu. Näin siitkin huolimatta, että rikostutkinnan tehokkuus saattaisi joskus toteutua paremmin, jos etsinnän voisi

toimittaa salaisena ja ilmoittaa siitä vasta jälkikäteen. Kyseessä on kuitenkin puuttuminen keskeiseen perusoikeuteen ja siksi on perusteltua pitäytyä voimassa olevassa sääntelyssä.

9. Lausuntonne pakkokeinolain 9 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Muutosesitys on lähinnä tekninen ja sellaisena perusteltu. Lain tarkistaminen selkiyttää oikeustilaa, muutoksen käytännöllinen merkitys ei liene kovin suuri, mutta muutettu säännös antaa mahdollisuuden henkilötuntomerkkien ottamiseen joissain tilanteissa, joissa se ei nyt näytä olevan mahdollista.

10. Lausuntonne pakkokeinolain 10 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Tähän lukuun esitetyt muutokset ovat asiallisesti painavia. Eryyisen merkittävä on luvun 5 §:n muutosesitys (tuntemattoman käyttäjän laitetta koskeva osuus). Myös 7 §:ään esitetty lisäys on merkittävä (sairaahan henkilön suostumus tai oikeammin sen puute). Monet muutosesitykset ovat lähinnä teknisiä ja selventäviä.

56 §:n (ylimääräisen tiedon käyttö) laajennus koskemaan lahjusrikoksia ja huumausainerikosta on hyvin perusteltu ja käytännön tarpeita vastaava.

Olisiko nimenomaisesti säädettävä, että 57 §:n 2 momentin tilanteissa ylimääräinen tieto voitaisiin hävittää myös ennen määräajan täyttymistä, jos henkilö, jota tieto koskee suostuu siihen? Perusteluissa näin on todettu, mutta parempi olisi tästäkin säätää nimenomaisesti.

Eryyisen perusteltu on käytännön tarpeiden näkökulmasta 16 §:ään esitetty muutos (esitutkintaviranomainen saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta). Muutos ei loukkaa kohteen kotirauhan suojaa.

Myös 9 §:n 4 momentin 6) kohdan poisto on perusteltu ja käytännön tarpeita hyvin vastaava.

Perusterikoksista mietinnössä esitettyyn voin yhtyä, myös siltä osin kuin siinä on pohdittu vainoamista televalvonnan perusterikoksena. Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa televalvonnan silloin, kun tekovälineenä on telelaite.

Mietinnössä on pohdittu myös sitä, pitäisikö poliisin velvollisuutta ilmoittaa syyttäjälle erityisesti salaisten pakkokeinojen käytöstä laajentaa. Mietinnössä esitetty kannanotto on perusteltu. Ensi sijassa kysymys on esitutkintayhteistyöstä. Salaisia pakkokeinoja käytetään varsin vakavien rikosten tutkinnassa ja tällöin ilman muuta olettamana on se, että syyttäjä tulee esitutkintayhteistyön kautta tietoiseksi salaisten pakkokeinojen käytöstä ja osallistuu myös niiden käytöstä käytävään ennakkolliseen keskusteluun.

11. Lausuntonne pakkokeinolain 11 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Eryyisen perusteltu on ehdotettu lisäys pakkokeinoista silloin, kun rikollisesta teosta epäilty on alle 15 vuotias (1b §). Muutos selventäisi oikeustilaa. Mietinnössä on aiheellisesti korostettu pakkokeinoperiaatteiden merkitystä punnittaessa pakkokeinojen käyttöä rikollisen teon tutkinnassa. Toisaalta on hyvä tiedostaa, että rikolliset teot voivat olla hyvin vakavia, vakavimmillaan jopa henkirikoksia tai niiden yrityksiä. Jos alle 15 vuotias syyllistyy esimerkiksi henkirikokseen, hänelle ei ole osoitettavissa paikkaa, jossa häntä voitaisiin kattavasti vartioida. Lastensuojelulaitoksista pääsee karkaamaan halutessaan aika helposti ja psykiatrinen hoito vaatii mielenterveyslaissa tahdosta riippumattomalle hoidolle asetettujen tiukkojen kriteerien täyttymistä. Järjestelmä ei ole kovin hyvin

valmistautunut näihin tilanteisiin. Ratkaisuna ei kuitenkaan ole esimerkiksi pidättämisen tai vangitsemisen mahdollisuus, joka pitää sitoa rikosvastuun täyttymiseen, Toisaalta muun kuin iän perusteella syyntakeetonkin voidaan tutkinnan ajaksi vangita. Kyseessä on yhtälö, johon en pysty esittämään ratkaisuehdotusta. Viittaus lastensuojelun keinoihin on lähinnä pään pensaaseen panemista, kun tiedossa on, miten rajoitettua pakon käyttö lastensuojelussa on voimassa olevan sääntelyn mukaan. Huojennuksena voidaan toki todeta, että alle 15 vuotiaiden vakavat rikosteot ovat kuitenkin tilastojen perusteella harvinaisia yksittäistapauksia.

12. Lausuntonne oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

Ei ole huomautettavaa, esitys on perusteltu.

13. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

Muutosesitys on tekninen ja selventävä, sellaisena perusteltu.

14. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta perusteluineen

Muutosesitys on perusteltu.

15. Lausuntonne rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta perusteluineen

Muutosesitys on perusteltu.

16. Lausuntonne rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta perusteluineen

Muutosesitys on perusteltu.

17. Lausuntonne tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta perusteluineen

Muutosesitys on perusteltu.

18. Lausuntonne sellaisista mahdollisista pakkokeinoista koskevan lainsäädännön muutostarpeista, joita mietinnössä ei ehdoteta

En ole havainnut muita muutostarpeita. Niitä voi tulla esiin rikostiedustelua koskevassa selvityksessä, jota koskevan toimeksiannon olen saanut sisäministeriöltä (toimeksiannon määräpäivä on 15.3.2023). Selvitys koskee tosin ennen kaikkea poliisilakia, koska siinä on kysymys rikoksen estämisestä ja paljastamisesta. Kysymys on ennen kaikkea siitä, ovatko nykyiset toimivaltuudet riittävät rikosten estämisessä tarvittavan tiedon hankintaan ja käsittelyyn. Nykyisin toimivaltuuksien käyttö näyttäisi painottuvan rikosten selvittämiseen, josta nyt lausunnolla olevassa lakihankkeessa on kysymys. Aikaikkuna rikoksen estämiseen näyttää nykyisäntelyn valossa varsin suppealta. Poliisilaki mahdollistaa tiedon hankkimisen vasta siinä vaiheessa, kun rikos on jo tekeillä ja kohta loppuun saatettukin. Näin siksi, että rikostiedustelun edellytyksenä (jos käytetään pakkokeinoja) on jokseenkin yksilöity epäily siitä, että rikos on hankkeilla.

Tolvanen Matti
Itä-Suomen yliopisto